

Folkeskolens dobbelte formål

Af undervisningsminister Bertel Haarder

Når man læser folkeskolens formålsparagraf og nogle af formålene for de enkelte fag, kan man godt blive i tvivl om, hvad der egentlig er skolens vigtigste opgave. Denne "tåge" vil regeringen gerne have til at lette, og derfor tager vi i debatoplægget om folkeskolen til Globaliseringsrådet også fat om skolens formålsparagraf. Tankegangen er, at når vi nu satser så massivt på at forbedre elevernes faglige udrustning, så de kan klare en uddannelse efter 9. klasse - og dermed et job i fremtidens videnssamfund - så bør det have konsekvenser for lovens formålsparagraf.

Centrum i skolen er det faglige udbytte, som skaber den personlige udvikling. Det skal skrives, så det ikke kan misforstås. Det handler om faglig fordybelse, om at udvide elevernes horisont og sprænge den verden, de kender i forvejen. De skal ikke se ind i sig selv, men se ud i verden.

Også i de musiske, kunstneriske og kreative fag skal der stilles krav, så øjnene lærer at se, hvad de ikke før kunne se, og ørerne lærer at høre, hvad de ikke før kunne høre. Det samme gælder brugen af hænder, krop og stemme.

Folkeskolens formålsparagraf har i den nuværende form været gældende siden 1993, men bygger i det store og hele på formålsparagraffen fra folkeskoleloven af 1975.

Formålet er bestemmende for den daglige undervisning, for udformningen af fagenes formål, de fælles nationale mål for undervisningen (slut- og trinmål) og for kravene til folkeskolens afsluttende prøver i de enkelte fag samt læseplaner, undervisningsvejledninger m.v. Det fremgår af folkeskoleloven, at undervisningens tilrettelæggelse i alle fag skal leve op til folkeskolens formål, og at den enkelte skole og kommunalbestyrelsen har ansvaret for undervisningens kvalitet i henhold til folkeskolens formål.

Den gældende formålsparagraf indledes således: "Folkeskolens opgave er i samarbejde med forældrene at fremme elevernes tilegnelse af kundskaber, færdigheder, arbejdsmetoder og udtryksformer, der medvirker til den enkelte elevs alsidige personlige udvikling."

Regeringen mener, at formålet i højere grad bør understrege, at fagligheden er i centrum som vejen til den personlige udvikling, og at formålet bl.a. er, at eleverne bliver rustet til at tage en uddannelse efter skolen. Det er som bekendt regeringens mål, at 95% af eleverne skal have en uddannelse efter folkeskolen mod i dag 80%. Det har fået næstformand i Danmarks Lærerforening, Stig Andersen, til at beskyldte mig for at satse på et "snævert faglighedsbegreb".

Problemet er, at den nugældende formulering kan tolkes således, at kundskaber og færdigheder er mindre vigtige end udviklingen af de sociale og følelsesmæssige sider. Det ses også i den offentlige debat, hvor formålets ord om den alsidige personlige udvikling undertiden bliver nævnt som begrundelse eller undskyldning for manglende kundskaber.

I formuleringen fra 1975 stod der, at folkeskolen "forbereder eleverne til medleven og medbestemmelse i et demokratisk samfund". Det fik jeg i 1993 ændret til "et samfund med frihed og folkestyre". Jeg ville

undgå overfortolkninger af ordet demokrati. Demokrati er, som professor Løgstrup sagde, ikke en livsform, men "en skikkelig måde at være uenig på". Skolen er ikke i sig selv et demokratisk samfund. Det ville jo forudsætte, at eleverne bestemmer, og det gør de jo ikke.

Lad os kaste et blik på, hvad har man gjort i andre lande:

En række europæiske landes formålsformuleringer betoner ligesom den danske, at grundskolen har formål, der rækker videre end blot indlæring af kundskaber og færdigheder (medlemskab af samfundet, livslang læring, lighed i samfundet etc.). Nogle lande fremhæver viden, metoder og kundskaber som det primære middel til at fremme disse mål.

Andre lægger vægt på grundskolens opgave i forhold til at forberede eleverne til uddannelse, til beskæftigelse og til livslang læring. I Danmark og Sverige fremgår dette ikke eksplicit.

I Finland lyder formålsparagraffen:

"Formålet med grundskolen er at støtte elevernes udvikling som etisk ansvarlige medlemmer af samfundet samt udstyre dem med den viden og de færdigheder, de får behov for i deres tilværelse. Det er et mål at fremme lighed i samfundet og elevernes muligheder for at uddanne sig og i øvrigt udvikle sig gennem livet."

I Holland:

"Formålet med den primære undervisning er at sikre 8 års uafbrudt undervisning, der skal danne fundamentet for undervisningen efter grundskolen. Grundskolen er rettet mod barnets følelsesmæssige og intellektuelle udvikling, fremme af kreativitet, indlæring af viden samt erhvervelsen af sociale og fysiske færdigheder."

I Frankrig:

"Grundskolen skal bibringe eleverne grundlæggende viden og metoder inden for mundtlig og skriftlig fremstilling, læsning og matematik. Den skal muliggøre, at eleverne kan bruge og udvikle deres intelligens, sanser samt praktiske, fysiske og kunstneriske evner. Skolen sikrer, at eleverne kan udvide deres syn på tid, rum, den moderne verdens fænomener samt deres egen krop. Skolen muliggør, at eleverne gradvis erhverver faglige metoder, samt grundigt forbereder eleverne på videre uddannelse."

Alle tre formålsformuleringer medtager sigtet på videre uddannelse. Noget lignende bør overvejes i Danmark, hvor kun 80 procent af en ungdomsårgang i øjeblikket gennemfører en ungdomsuddannelse. Det er et katastrofalt lavt tal. Hvis ikke eleverne i skolen tilegner sig kundskaber og færdigheder, der gør det muligt for dem at gennemføre en ungdomsuddannelse, så har folkeskolen ikke opfyldt sit formål. Så enkelt er det.

Det er ikke nok at tale om, hvad der skal ske i skolen. Vi har også et ansvar for, at eleverne vælger videre uddannelse *efter* skolen.

Berlingskes chefredaktør har opfordret avisens læsere til at komme med forslag til en ny formålsparagraf. Jeg venter spændt på forhåbentlig mange gode forslag. Selv vil jeg endnu ikke byde på en eksakt formulering, men jeg arbejder på et forslag ud fra de holdninger, jeg her har beskrevet.

Målet må være at udruste eleverne med en solid faglig ballast og give eleverne tillid til sig selv, så de trives med hinanden og det omgivende samfund. Eleverne skal være fortrolige med den fælles danske kultur og have kendskab til andre kulturer. Internationalt udsyn og bevidstheden om det danske udelukker ikke hinanden. Ligesom kundskaber og færdigheder ikke afskærer et barn fra at blive personligt udviklet og demokratisk sindet og personligt udviklet.

Da 1937-loven skulle formuleres, skrev min forgænger, grundtvigianeren Jørgen Jørgensen (RV), egenhændigt meget enkelt formålsformuleringen. Den lød:

”Folkeskolens formål er at fremme og udvikle børnenes anlæg og evner, at styrke deres karakter og give dem nyttige kundskaber.”

Så enkelt kan det siges. Den var så enkel og tidløs, at den holdt i næsten 40 år. Lad os prøve at gøre ham kunsten efter!

Faktaboks (formålsparagraffen fra 1993)

Kapitel 1

Folkeskolens formål

§ 1. Folkeskolens opgave er i samarbejde med forældrene at fremme elevernes tilegnelse af kundskaber, færdigheder, arbejdsmetoder og udtryksformer, der medvirker til den enkelte elevs alsidige personlige udvikling.

Stk. 2. Folkeskolen må søge at skabe sådanne rammer for oplevelse, virkelyst og fordybelse, at eleverne udvikler erkendelse, fantasi og lyst til at lære, således at de opnår tillid til egne muligheder og baggrund for at tage stilling og handle.

Stk. 3. Folkeskolen skal gøre eleverne fortrolige med dansk kultur og bidrage til deres forståelse for andre kulturer og for menneskets samspil med naturen. Skolen forbereder eleverne til medbestemmelse, medansvar, rettigheder og pligter i et samfund med frihed og folkestyre. Skolens undervisning og hele dagligliv må derfor bygge på åndsfrihed, ligeværd og demokrati.

§ 2. Folkeskolen er en kommunal opgave. Kommunalbestyrelsen har ansvaret for, at alle børn i kommunen sikres vederlagsfri undervisning i folkeskolen. Kommunalbestyrelsen fastlægger, jf. § 40, mål og rammer for skolernes virksomhed inden for denne lov.

Stk. 2. Den enkelte skole har inden for de givne rammer ansvaret for undervisningens kvalitet i henhold til folkeskolens formål, jf. § 1, og fastlægger selv undervisningens organisering og tilrettelæggelse.

Stk. 3. Elever og forældre samarbejder med skolen om at leve op til folkeskolens formål.